

Son Yılların Ekonomik Gelişmeleri Parelelinde Libya Analizi

İçeriği Yazan: [sahapguven](#) [1] Zaman: Salı, 01/11/2011 - 16:06

Yazar: Şahap Güven

Yazının Yazıldığı Tarih: 31/10/2011

2011 yılı hem siyasi gelişmeler hem de ekonomik gelişmeler açısından 2. Dünya savaşından sonra en önemli, en hareketli yıl olarak geçiyor. 1929'daki "Büyük Buhan" dan sonra 2007 yılında ABD'de başlayan sonra Avrupa'ya sıçrayan "Büyük Durgunluk"un etkilerinin ağırlaşarak devam ettiği bir finansal çöküş süreci yaşanmaktadır.

Bu makalede 2011 yılında görülen, Tunus'ta başlayan sonra Mısır ve Libya gibi Afrika Kıtası'nın güçlü ülkelerini tesiri altına alan, bu ülkelerde mevcut rejimlerin yıkıldığı "Arap Baharı" adıyla anılan sürecin Libya ile ilgili olan bölümü incelenmiştir.

Dünya siyasetinde ana belirleyicinin ekonomik gelişmeler ve ülkelerin ekonomik çıkarları olduğu dikkate alınırsa, Arap Yarımadası'ndaki bu hareketliliğin de arka planında Avrupa ülkeleri ve ABD'nin içinde bulunduğu ekonomik buhranın yattığı analizleri ağır basmaktadır. Obama'nın 2008 yılında iktidara gelişinden sonra ABD'nin dış politikada değişen stratejisi Libya devriminde net bir şekilde görülmüştür. Libya'daki yeni dönem öncesinde, dünyanın en büyük ekonomisi ABD'nin petrol rezervlerinin yoğun olduğu Kuzey Afrika ve Arap yarımadasında ülke rejimleri üzerinde hakimiyet sürdüğü fakat Libya gibi, bir diktatör tarafından yönetilen önemli bir petrol üreticisi ve geniş petrol rezervlerine sahip bir ülkenin pazarına hakim olamaması da göz önünde bulundurulması gereken önemli bir faktördür. Dış faktörler ülkelerin anti-demokrat, baskıcı rejimlerinden bezmiş halkını harekete geçirmiş iç dinamiklerle birlikte mevcut rejimlerin devrilmesine neden olmuştur. Çünkü Libya'da Kaddafi rejimi iç savaş ilk başladığında isyanı bastırmış ancak Nato'nun müdahalesinden 4 ay sonra devrilmiştir. Nato'nun müdahalesinde de itici güç Fransa olmuştur. Makalede, bir taraftan içsel faktörleri net olarak yorumlayabilmemiz için Libya'nın kriz öncesi ekonomik durumu; ülkenin coğrafi şartları ve Kaddafi öncesi tarihsel süreç içerisinde anlatılmış diğer yandan da dış faktör olarak göze çarpan Fransa'nın ekonomik gidişatına ağırlık verilmiştir. Fakat Fransa'nın içinde bulunduğu koşullar, AB ve ABD'nin içinde bulunduğu küresel ekonomik gidişat ("double dip") paralelinde değerlendirilmiştir. Bir de şu gerçeği göz ardı edemeyiz. Kuzey Afrika'daki devrimlerin sürükleyici güçleri olan gençler 2008 yılından önce kariyer planlarını Avrupa ve ABD'de çalışmak üzerine süslerlerdi. 2008 krizinde ABD ve Avrupa'daki resesyon ve işsizlik onların bu umutlarını söndürmüş ve kariyeri, başarıyı yurt dışında arama yerine kendi ülkelerinde şartları değiştirme yönünde hareket etmişlerdir. Makalenin son bölümünde ise; yeni Libya'nın geleceği ve gelecekteki ekonomik yapısı üzerinde saptamalar yapılmıştır.

Libya'nın Siyasi Tarihi

Tarihsel sürece göz attığımızda bugünkü Libya toprakları Finikelerin, Greklerin, Roma İmparatorluğu'nun, Bizans'ın hakimiyetine girmiş, sonra da Müslüman Araplar'ın kontrolüne geçmiştir. Yerli halkın büyük bölümü Berberidir ve 7. Yüzyılda Müslüman olmuşlardır. Daha sonra Oruç Reis ve Hızır Reis isimindeki iki liderinin 1551'de Osmanlı emrine girmesi ile Osmanlı'ya katılmış ve 1911 yılına kadar Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. 1911'de yapılan Trablusgarp Savaşı sonrasında 1912 yılında Osmanlı ile İtalya arasında "Uşi Antlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Libya İtalyan'lara bırakılmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan II. Dünya Savaşı'na kadar Libya'nın kontrolü

İtalyanlarda kalmış bu zaman zarfında Libya halkı İtalyan yönetimden hiç memnun kalmamış sürekli ayaklanmış. Ancak bu ayaklanmalardan II. Dünya Savaşı'na kadar sonuç alamamışlardır. II. Dünya Savaşının galip devletleri Libya'daki İtalyan hakimiyetine son vermiş ve 1951'de Birleşmiş Milletlerin desteği ile Libya Birleşik Krallığı kurulmuş, Libya bağımsız olmuştur.

Bağımsız Libya Birleşik Krallığı'nın ilk kralı Senusi tarikatı lideri İdris El Senusi'dir. İlk yönetim federatif bir yönetim olup Tripoli, Fizan ve Sirenika eyaletleri olmak üzere 3 eyalete ayrılmıştı. İngilizlerin Trablus'ta, Fransızların da Fizan'da geniş nüfusu ve ağırlığı bulunmaktaydı. Kral İdris ülkede Fransız, İngiliz ve ABD üstlerinin kalmaya devam etmesini sağlamıştır. Özellikle petrol arama faaliyetlerine bu ülkeler tarafından başlanmış olup, 1959'da ilk defa Libya'da petrol bulunmuştur. Petrol arama faaliyetlerinde o günlerde ABD'li şirketlerin ağırlığı artmış olup ABD'li Overseas Oil ve Exxon şirketleri Libya petrolünün % 90'ını kontrol edecek düzeye gelmişlerdir¹. Libya 1963 yılında federatif yönetim şeklinden merkeziyetçi yönetim şekline geçmiştir. Merkeziyetçi yönetime geçişi tetikleyen en önemli faktör petrolün bulunmasıdır.

1960'larda kısa sürede tüm Arapları etkisi altına alacak olan Arap Milliyetçiliği rüzgarı esmeye başlamıştır. Bu rüzgar, Batı karşıtlarını güçlendiren bir rüzgardır. Özellikle yabancı petrol şirketleri ve yabancı askeri üstleri halk istememeye başlamıştır. Çünkü Libya'da petrol bulunmasına rağmen 1963'den sonra kaynaklar iyi kullanılmamış, ekonomi başarılı bir şekilde yönetilmemiş, insanlar fakirleşmiş bu da güçlenen Batı karşıtı muhalefeti daha da güçlendirmiştir. 1969'da askeri darbe ile 27 yaşında genç bir subay olan Kaddafi'nin koordine ettiği Özgür Subaylar Hareketi krallık rejimini sonlandırmış yeni bir devlet kurmuştur, bu yeni yönetim bir Sosyalist Cumhuriyet'tir².

1969'da kurulan Sosyalist Cumhuriyet'in ilk devlet başkanı Kaddafi olmuştur. İlk söylemleri Sosyal adalet, eşitlik, birliktir. Kaddafi'nin en çarpıcı özelliği Batı karşıtı olmasıdır. İlk icraat askeri üstlerin boşaltılmasını istemiş, yabancılarla önceki yönetimin yaptığı petrol anlaşmalarını yok saymıştır. Petrol şirketlerini kamulaştırmıştır³. 1973 yılına geldiğimizde Libya'daki bütün petrol şirketlerinin % 51'i Libya hükümetininindir. Kaddafi ayrıca Filistin davasını desteklemiş amacının Arap Dünyasına hizmet etmek olduğunu her platformda vurgulamıştır.

Libya'nın Batı karşıtı politikalarına cevap 1980'lerde ABD'den gelmiştir. 1988'de Libya'nın uluslar arası terörizme destek verdiğini öne sürerek Libya'ya ambargo başlatmıştır. ABD ve İngiltere'nin yolcu uçağının Lockerbie şehrinde düşürülmesinin Libya tarafından organize edildiğini düşünen Batılı siyasetçiler 1992'de BM'lerin, 1994'te de AB'nin Libya'ya ambargo uygulamasını sağlamışlardır. Kaddafi daha sonra 2003 yılındaki uçak kaçırma hadisesinde Libya'nın bağlantısı olduğunu kabul etmiş ve tazminat ödeyeceğini bildirmiştir. Bu gelişmelerden sonra Libya nükleer silah programından da vazgeçtiğini açıklamış, bunun üzerine Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler ile ilişkiler normalleşme sürecine girmiştir. AB ve Birleşmiş Milletler Ambargoyu kaldırmıştır. 2003 yılından itibaren Libya ile ilişkilerini artıran ilk ülke İtalya olmuştur. 2008 yılında iki ülke arasında dostluk anlaşması imzalanmış ve ticari ilişkiler yoğunlaşmış, 12 milyar Euro seviyesine ulaşmıştır. İtalya Libya'ya ihracat yapan ilk ülke olmuştur (Günümüze gelindiğinde Libya ithalatının % 17,5 i İtalya'dan, % 10'unu Çin'den % 9,5 i de Türkiye'den yapmaktadır). 2005 yılında Amerikalı Chevron Mobil şirketi ile petrol arama ve üretim konusunda anlaşmaya varılmıştır. 2006 yılında da ABD Libya'yı Uluslararası Terörizmi Destekleyen Devletler Listesinden çıkarmıştır. Bu gelişme üzerine Libya hükümeti 97 Amerikan ve Avrupa şirketine petrol arama ve üretimi konusunda görüşmeler yapmıştır. ABD ile Libya arasında diplomatik ilişkiler yeniden başlamış 2008 yılında ABD Dışişleri Bakanı Rice ülkeyi ziyaret etmiş, ayrıca 36 yıl aradan sonra ABD'nin Libya'ya atadığı ilk Büyükelçi Aralık 2008'de görevine başlamıştı.

Aynı zamanda Kaddafi 2009-2010 yılında Afrika Birliği'nin dönem başkanlığını yürütmüş, Afrika'nın politikalarında sesini daha fazla yükseltme imkanı bulmuştur.

Libya'nın etnik yapısı ve devlet yönetimi

Libya etnik olarak heterojen bir ülke değildir, büyük bölümü Müslüman olan halkın % 97'si Maliki mezhebine bağlıdır. % 5 Berberi, % 3 Afrikalı ve % 1 Tuarekler yer almaktadır. Büyük çoğunluğu aynı etnik yapıya sahip olan Libya'da kabileler ve o kabilenin liderinin yönetimdeki söz sahipliği bireyin toplumdaki gücünü gösterir. Kabileler arası güç mücadelesi bir nevi kan davası olarak algılanır. Yaklaşık 140 kabile yer almaktadır. Bu kabilelerin bazı kolları Mısır, Çad ve Cezayir'de yaşamaktadır. Örnek olarak Kaddafi'nin Çad'ın iç işlerine karışabilmesi, Mısır'daki bazı kabilelerin isyanlar başladığında Kaddafi'ye destek vermeleri, Yemen'deki bir kabilenin yine Kaddafi'ye destek vermeleri verilebilir.

Kaddafi yönetimindeki en büyük kabileler Warfalla, Magariha, Avagir, Abaidat, el-Mujabra ve Farjan kabileleri idi. Bunlar zaten yönetimde etkili olan kabilelerdi. Warfalla ve Zuvayya aşiretleri ise Kaddafi'ye karşı başlayan isyanda muhalifleri desteklemişlerdir. Ayrıca Misurata, Avlad, Zintan, Al Abaidat, Tuyarik kabileleri isyana destek vermiş ve Kaddafi güçlerine karşı savaşmışlardır⁴.

Libya'nın politik sisteminin ismi "Cemahiriye" idi, Devlet Başkanı Kaddafi'nin yazdığı Yeşil Kitap'taki fikirlere temeli dayanan bir sistemdi (Cemahiriye kelimesi Cumhuriyet ve Halk kelimelerinin türetilmesinden oluşturulmuştur). Yeşil Kitap temelde Sosyalizm ve İslam öğretisinin bir sentezi gibi kurgulanmıştır. Bu sistem parlamenter demokrasiden farklı olduğu gibi siyasi partiler de yoktu. Halk yerel meclisler aracılığı ile doğrudan yönetime katılmaktaydı. Yerel Meclislerin başkanları vardı bu başkanlar Başbakan'ın yönettiği Ulusal Büyük Halk Komitesi'nin üyeleri idi. Ülkeyi yöneten kurum Büyük Halk Komitesiydi. Hükümet üyelerini, 1969'dan devrildiği Ekim 2011'e kadar Kaddafi atamaktaydı. Kaddafi tek otoriteydi, hatta 2008 yılında 4 Bakanlık haricinde tüm Bakanları görevden alıp yerlerine yenilerini atamıştır. Kaddafi 2008 yılında petrol gelirinin doğrudan halka dağıtılacağını açıklamıştı. Bu çerçevede Büyük Halk Komitesi bir çalışma yapmış çalışmanın sonucunda halkın yeni gelir bölüşümü planına hazır olmadığını ama bunun en kısa sürede gerçekleşeceğini açıklamıştır⁵.

Libya Coğrafyası ve Devrim Öncesi Libya Ekonomisi

Yüzölçümü 1 milyon 759 bin 540 kilometre kare (Türkiye'nin yüzölçümünün yaklaşık 2 katı) olan Libya Afrika kıtasının dördüncü büyük ülkesi olup nüfusu 6,5 milyondur. Yüzölçümünün % 95'ini çöller oluşturmakta olup nüfusun % 90'ı Trablus ve Bingazi'de yaşamaktadır.

90 milyar USD Gayri Safi Milli Hasılası olan ve kişi başı gelirin 14 bin dolar olduğu Libya'nın dış borcu bulunmamaktaydı. 2010 yılında enflasyon % 2,5 dir. Libya, olaylar başlamadan önce kredi derecelendirme kuruluşlarından da en yüksek not olan AAA alıyordu. Ancak, yönetim karşıtı gösterilerin yayılmasıyla birlikte kredi derecelendirme kuruluşları da not düşürmeye başladı. Toplam ihracatı 2009 yılında 37,1 milyar dolar olan Libya'nın 2010 yılında 47,8 milyar dolarlık ihracatı olmuştur. İthalat 2009 yılında 22 milyar dolar 2010 yılında da 25,3 milyar dolardır. Libya IMF raporuna göre 2009 yılında 9,4 milyar dolar 2010 yılında da 15,5 milyar dolar cari fazla vermiştir. Gayri safi yurt içi hasılasının % 61,8'i kadar vergi toplayan Libya (dünyada 10. Sıradadır), 2010 yılında bütçe Gayri Safi Milli Hasıla'nın % 9,6 sı kadar fazla vermiştir ve bu oranla dünyada sekizinci sıradadır.

(<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html> [2])

Libya'da 1,7 milyon kişi çalışmakta olup çalışanların % 17'si tarım, % 23 ü endüstri % 59'u da hizmet sektöründe istihdam edilmektedir.

Libya'nın en önemli gelir kaynağı petroldür. Petrol geliri ihracat gelirinin % 95'i GSYH'nın % 25'ini oluşturmaktadır. 5,1 milyar varil ham petrol potansiyeli ile dünyanın en büyük 12. Petrol ihracatçısı olan Libya OPEC ülkeleri içinde 5. Sıradadır (Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve Irak'tan sonra gelmektedir). Çıkan petrolün yanı sıra çok büyük potansiyelde rezervleri de vardır. Hatta çıkarılan petrolün toplam rezervlerin % 25'i olduğu henüz % 75'lik rezerve dokunulmadığı ifade edilmektedir. Libya petrolü İtalyan Eni, Fransız Total, İngiliz BP şirketleri tarafından çıkarılıp, üretilip satılmaktadır.

17 Nisan 2008 de Rus doğal gaz devi Gazprom ile Kaddafi döneminde işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma petrol ve doğalgaz'ın aranması, çıkarılması, taşınması ve satışını içermektedir.

(<http://www.gazprom.com/production/projects/deposits/libya/> [3])

Gazprom firmasının anlaşma yapıldığı dönemde Libya'daki hedefleri büyüktü. Hatta 2008'de Kaddafi ile anlaşma imzalandıktan sonra Newyork Times'ta yayınlanan bir makalede Gazprom'un Libya'nın tüm petrol ve gazında talip olduğunu bunu Avrupa'ya ihraç edebileceğini yazmıştır. Anlaşmanın özellikle doğal gaz ile ilgili kısmı Libya'dan İtalya'ya uzanacak Akdeniz'den geçecek boru hatları ve sıvılaştırılmış doğalgaz yatırımlarını içermekteydi.

(<http://www.nytimes.com/2008/07/10/business/worldbusiness/10iht-gazprom.1...> [4])

Kaddafi yönetimindeki Libya'nın Avrupa ülkelerinden en fazla İtalya ile ticareti bulunmakta idi. Libya ihracatının % 31'sini İtalya'ya, % 13'ünü Fransa'ya, % 9,2'sini Çin, % 9,1'ini İspanya'ya % 8,4'ünü Almanya'ya yapmakta idi. İthalatının % 16,3'ünü İtalya'dan, % 10,3 ünü Çin'den % 9,7'sini

Türkiye’den yapmaktadır. Libya, İtalya’daki petrol pazarında % 23’lük oranla en büyük paya sahiptir. Metan gazında ise üçüncü sıradadır.

İtalyan petrol şirketi Eni, 1959 yılından beri Libya’da faaliyet göstermektedir. Şirketin Libya’daki yatırımının 25 milyar Euro’yu bulduğu tahmin edilmektedir.

(<http://www.ntvmsnbc.com/id/25186453/> [5]). İtalya’nın en büyük altyapı şirketi İmpregilo Libya’nın otoyol sistemini oluşturmaktadır. İmpregilo’nun Libya’daki yatırımının 5 milyar Euro olduğu tahmin ediliyor. Libya İtalya’nın en büyük ikinci banka grubu Unicredit’in % 7,5’lik hissesine sahip. Trenyolu sistemi ve uzay teknolojisinde İtalya’nın en büyük firması Finmeccanica’nın % 2 lik hissesi Libyalıların. Otomotiv firması Fiat’ın % 2’lik hissesi Libyalıların elinde. Libyalı fon Lufico 2002 yılında İtalyanların ünlü futbol takımı Juventus’un % 7,5’lik hissesini almıştır6.

Kişi başı gelirin aslında en yüksek olduğu Afrika ülkesidir ama gelir dağılımı bozukluğundan dolayı halkın önemli bölümü yoksuldur. 2009 yılından itibaren adım adım serbest piyasa şartlarını oluşturmaya çalışan Libya’da petrole dayalı hantal ekonomik yapıdan, devlet kontrolündeki özel sektöre dayalı sanayileşme modeline geçiş için çaba sarf edilmiştir. Bunun içinde petrol dışı gelir kaynakları oluşması yönünde Kaddafi yönetiminin bir takım gayretleri olmuştur. Petrokimya ürünleri imalatı, demir, çelik, alüminyum üretimi ile ilgilenilmiştir. İklim koşulları ve fakir topraklarda sınırlı tarımsal üretimden dolayı Libya, gıda maddelerinin % 75’ini ithal etmektedir. Kaddafi, 1984 yılında Büyük Yapay Nehir projesi başlattı bu proje ile günde 5 milyon metreküp su taşıyarak 150 bin hektar ekilebilir alanlar oluşturmayı planlıyordu. Hali hazırda inşaat halinde olan proje tamamlandığında dünyanın en büyük su nakil projesi olacaktı. Bu projenin bir kısmı (Al Kufra ve Tazerbo arasındaki kısmı ülkemizin büyük inşaat firmalarından Tekfen gruba ihale edilmişti. 2006 yılında Tekfen İnşaat – TML ortak girişimi ile Libyalı yetkililer arasında anlaşma imzalanmıştı. (<http://www.tekfeninşaat.com/TR/haber/article2.html> [6])

Devrimde Etkin olan Dış Faktörler

Libya’da Kaddafi rejiminin devrilmesi sürecinde en etkin Avrupa ülkesi olarak Fransa’yı görüyoruz. ABD’nin çok fazla ön planda olmayışı dikkate alınması gereken bir durumdur. İlk olarak BM Libya’ya yönelik yaptırım kararı alır almaz Fransa bu kararın uygulanmasında öncü rol oynamış İngiltere ile birlikte aktif deniz ve hava operasyonlarına katılmıştır. Bu tablo Arap ülkeleri ve Türkiye’de olumsuz karşılanmış Almanya’nın da etkisi ile BM kararlarının birkaç ülkenin katılımıyla icrası engellenmeye çalışılmıştır. Ayrıca BRIC ülkeleri de BM’nin kararına çekimser kalmışlar ve sivil kayıplardan üzüntü duyduklarını açıklamışlardır.

Fransa’nın bu gayretinin Libya’ya demokrasiyi getirmek ya da Libya’da insan haklarının evrensel ilkelerini hakim kılmak için olmadığını, Fransa’nın bu gayretinin sebebinin Libya’nın zengin petrol ve doğalgaz rezervleri olduğunu savunanlar, Fransa’nın Gazze’deki vahim olaylara tepkisiz kalmasını ve Bosna’daki soykırıma sessiz kalmasını örnek olarak göstermektedir. Fransa’da aşırı sağcı lider Le Pen’in kamuoyu yoklamalarında yükselişte olduğu gözlemlendi. Aşırı sağ besleyen temel politik parametreler; son yıllarda Fransa’nın dış siyasette etkisizleştiği, büyük devlet olma misyonunu yerine getiremediği, ekonomisinin AB ile izlenen yanlış politikalardan dolayı kötüye gittiği görüşleridir. Ayrıca Fransa Mısır ve Tunus devrimlerinde de etkisiz kalmıştır, en azından Fransız halkı böyle düşünmektedir.

(<http://www.sde.org.tr/kose-yazilari/816/fransanın-libya-aski-mi-rol-payl...> [7])

Aslında ekonomik gerçekler ve ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik nedenler siyasetin ana belirleyicisidir demiştik ya işte Fransa ekonomisinin de son yıllarda sürekli gerilemesi Sarkozy yönetimini köşeye sıkıştırmıştır (İflası gündemde olan Yunanistan ve kredi notu 2 basamak düşürülen İtalyan ekonomisi ile Fransız bankalarının adı yan yana anılmaktadır. Çünkü İtalyan bonolarının % 45 i Fransız bankalarında. 3 büyük Fransız bankasının kredi notunun düşme nedeni de bu bonolardır). Fakat 1992’de Cezayir iç savaşından dolayı bölgede ve dünyada imajı hiç de parlak olmayan Fransa’nın Libya’da başlangıçta çok aktif hareket etmesi, bölge halkına parlak olmayan eski imajını tekrar hatırlatmıştır. Hatta Fransa’nın, İngiltere ile birlikte hareket etmesini Kaddafi, Haçlıların Müslüman topraklarını bombalaması olarak ifade etmiştir. Fakat sonraki dönemde Türkiye’nin de Nato kararları çerçevesinde muhalifleri bölgeye demokrasi getirecek güç olarak göstermesi ve desteklemesi Kaddafi yanlılarının direncini bitirmiş ve Kaddafi rejimi devrilmiştir.

Fransa bu kadar aktif rol oynarken, ABD’nin gerek bütçe açığının yüksek olması, tedbiren askeri

harcamaları düşürmekten başka çaresinin olmaması, Obama'nın fiili savaşa pek sıcak bakmaması, Müslüman toplumlar nezdinde ABD'nin iki başarısız operasyonu olan Irak ve Afganistan'daki sivil kayıplardan dolayı oluşan ABD düşmanlığı gibi faktörleri üst üste koyduğumuzda ABD'nin Libya'ya askeri müdahale de neden çekingen davrandığını anlayabiliriz. ABD dünya polisliğine soyunarak Irak ve Afganistan'da ciddi askeri harcamalar yaparken, ekonomideki en büyük rakibi Çin çatışmalardan uzak kalmış ve yıllık ortalama % 10 büyüyerek (2016'da dünyanın en büyük ekonomisi olması beklenmektedir) güçlü ve küresel krizlere dayanıklı bir ekonomik yapı kurmuştur. Askeri müdahalede aktif rol oynamamasına rağmen ABD yeni sistemde; muhalif hareketleri destekleyerek, bölgede rol model olarak laik, demokratik bir sisteme sahip olan Türkiye'yi bu ülkelere model gösterip teknolojik gelişmelerle ve özellikle sosyal medya ile daha haşır neşir olan genç nüfusun harekete geçmesinde ve devrimleri gerçekleştirmesinde etkili olmuştur. Yani "Büyük Durgunluk"tan son 4 yıldır bir türlü kurtulamayan ve "ikinci dip" yaşayan ABD ekonomisi için askeri harcamaları artırmak Obama yönetiminin sonu olacağı için, bütçe açığını azaltmanın yolu askeri harcamaları azaltmaktan ve finansal krizi aşmanın da yolu Kuzey Afrika ve Arap yarımadası'ndaki kapalı ekonomileri açmasından, yeni pazarlar yaratılmasından geçmektedir.

Kaddafi Sonrası Libya ve Yeni Dengeler

21 Ağustos 2011 tarihi Kaddafi karşıtı güçlerin Trablus'u ele geçirme tarihidir. Bu tarih Kaddafi'nin kışlası Bal-el Aziziye'nin muhaliflerin eline geçtiği yani Kaddafi diktatörlüğünün fiilen bittiği tarihtir. Yeni rejimi ilk ABD ve Türkiye tanımıştır. Libya'ya devrim sonrası ilk ziyareti Dışişleri Bakanımız Ahmet Davutoğlu yapmıştır. Libya'daki yeni yapılanmanın ileri gelenleri Libya'nın geleceğini tartışmak için ilk toplantılarını İstanbul'da yaptı. Bundan sonra yeni yönetimin yeni bir anayasa yapması, yeni rejimin uyacağı ana kaidelerin belirlenmesi ve en önemli noktada bölüşümle ilgili ulusal bir mutabakata varılması gündemdeki ilk yapılacak işler olarak göze çarpıyor. Bölüşüm yani kaynakların paylaşılması konusu 42 yıllık diktatörlük rejiminden çıkan ve kabilelerden oluşan bir topluluk olan Libya'da hiçte kolay görünmüyor. Libya'nın eski rejimini deviren kişiler özellikle kaynakların dağıtımı konusunda adil davranacaklar mı, ülkede hukuk ve insan hakları mı üstün olacak bunu hep birlikte göreceğiz.

Özellikle Bingazi merkezli ayaklanan Kaddafi karşıtı grubunun, Trablus merkezli eski rejim yanlısı aşiretleri de ikna etmesi gerekmektedir. Yeni Libya'yı inşa ederken eski rejimin devrilmesinde aktif rol oynayan Fransa, İngiltere gibi ülkelerde söz sahibi olmak isteyen belki kaynakların dağılımı konusunda belirleyici olacaklardır. Libya'da yeni rejimin en büyük avantajı kendisini destekleyen Türkiye gibi bir ülkeden yardım alabilecek olmasıdır. Türkiye, Libya için yüz yıllardan gelen devlet yönetimi birikimi, demokratik laik yapısı ile Libya için model olabilir. Gelişmekte olan ülkelerin en büyük avantajı model alabilecekleri gelişmiş ülkelerin varlığıdır. Batı demokrasisi ile ekonomisi ile çok gelişmiştir fakat bölgede sömürgeci imajından dolayı öncelikli olarak model alınabilme ihtimalini kaybetmiştir.

Kaddafi rejimini devrimek için yapılan Nato müdahalesinin maliyetinin yaklaşık 2 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. ABD 938 milyon dolar, İngiltere 362 milyon dolar, Fransa 359 milyon dolar ve İtalya 320 milyon dolar harcamıştır. Bu ülkelerin yeni Libya ile ekonomik ilişkilerinin yoğun geçeceği tahmin edilmektedir. (<http://haber.mynet.com/kaddafi-yolun-sonuna-geldi-588364-dunya/> [8]) Libya'nın inşasında Türkiye'nin rolü büyük olacaktır. Özellikle müteahhitlik hizmetlerinde Türk şirketler son yıllarda çok ciddi yükseliş göstermiştir. Libya'da Türk müteahhitlik hizmetlerinin büyüklüğü 27 milyar dolardır. Genel merkezi Mersin'de bulunan Türk-Arap Ülkeleri İşadamları Derneği (TURAB) Genel Başkanı Doğan Narin'in ifadesine göre, 2011 yılında Libya'da 15 milyar dolarlık müteahhitlik hizmeti devam ediyordu. İç savaştan çıkan Libya'nın yeniden inşasında Türk firmaların aktif rol alacağına kesin gözüyle bakılmaktadır (Türk işadamları Libya'daki gelişmelerden umutlu, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18617863.asp> [9]). Dış İşleri Bakanımız Ahmet Davutoğlu 23 Ağustos'ta Libya'nın Bingazi kentini ziyaret etmiş Ulusal Geçiş Konseyine 300 milyon dolar yardım yapılacağını açıklamış bunun 100 milyon dolarlık kısmını nakit götürmüştür. Türkiye'nin son süreçte bu kadar aktif rol oynaması Libya'nın yeniden yapılanmasında da aktif rol oynayacağını işaretidir.

Kaddafi sonrasında ilk ham petrol çıkaracak şirket Fransız Total olması aslında yeni rejimin petrol konusunda Fransız şirkete ağırlık vereceğinin sinyalıdır.

1 Eylül 2011 de Paris'te yapılan konferansta Rusya'da, Libya'daki Ulusal Geçiş Konseyi'ni tanıdığını

ifade etmiştir. Ardından da Libya ile Gazprom arasında imzalanan Kaddafi dönemi anlaşmanın devam ettiğini yeni yönetim ifade etmiştir. 21 Ekim 2011 de Libya Ulusal Petrol Konseyi Gazprom şirketi ile Tripoli’de yaptığı toplantıda kontrat imzalanmıştır.

(<http://www.ibtimes.com/articles/235593/20111021/libya-oil-gazprom-russia...> [10]). Rusya ile Kaddafi döneminde imzalanan 4 milyar dolarlık silah anlaşmasının ise görüşmeleri hala devam etmektedir.

London School of Economics araştırma görevlisi Dr Kristian Ulrichsen, devrim sonrası Libya ile ilgili mutlaka petrol dışı sektörlerin geliştirilmesi hususunda yeni yönetimi uyarmaktadır. Petrol sermaye yoğun bir iştir siz daha fazla rezerv işleseniz bile orada çalışacak insan sayısı sınırlıdır ancak petrol dışı sektörler istihdam yaratır uyarısında bulunmaktadır .

(<http://news.sky.com/home/business/article/16055574> [11]).

Kaddafi’nin oğlu Saif al İslam’ın başlattığı piyasa ekonomisine hazırlık altyapı çalışmaları, özellikle yabancı yatırımcıları Libya’ya çekme çalışmaları ve Libya’yı uluslararası sermaye ile büyütmeye çalışmaları (aslında bir nevi Dubai modeli) uygulanmaya devam edecek gibi görünmektedir. IMF ve think thank kuruluşu AEO (African Economic Outlook) rejimin bankaların modernize edilmesi konusundaki çabalarını takdir etmişlerdi, bu gayretler de devam edecek gibi görünmektedir. Enerji ile ilgili Alman yatırımcılarla çalışan rejim 300 günlük güneş enerjisini depolayan solar enerji tesisleri yatırımı ile ilgileniyorlardı. Yabancı yatırımcıların eski yönetimle ilgili bazı şikayetleri rüşvet, düşük altyapı ve bürokrasi idi, yeni rejimden bunları çözmesi talep edileceklerini tahmin etmekteyim.

Sonuç: Mısır’da Mübarek’in, Tunus’ta Zeynel Abidin’in Libya’da Kaddafi’nin devrilemesi kaçınılmazdı. 1990’larda nasıl komunist Rusya, Yugoslavya yıkıldı ve Pazar ekonomisinin birer oyuncusu haline geldiyse, bugünün dünyasında da pazar ekonomisine direnen Kaddafi, Esat, Ahmetinejat hatta Hugo Chaves, Kastro gibi liderlerin ve onların uyguladıkları sistemlerin devam etmesi imkansız görünmekte. Çünkü bu liderlerin ülkelerinde uyguladıkları ağırlıklı olarak dışa kapalı ve savunmada bir sistem, diğer taraftan sürekli genişleyen ve krizlerden dolayı yeni yeni pazarlara ihtiyacı olan bir pazar ekonomisi tarafından çevrelenmiştir. Bugünkü konjoktürde bu rejimlerin şu ya da bu şekilde değişeceği ve bu rejimlerin sembolü haline gelen liderlerinde devrinin biteceği net olarak görülmektedir. En azından önümüzdeki 5-10 yıllık ibareler bunu göstermektedir. Asıl dünya ekonomisindeki dönüşüm bundan sonra başlayacaktır. Pazar ekonomisi gireceği bütün pazarlara girdikten sonra her şey nasıl gelişecek, Libya da bu gemide yer alan petrol üreticisi önemli bir aktör olarak kendi içsel devrimleri ile geminin rotasında etkili role sahip olacaktır. Bu noktada da Libya’daki şimdiki otorite olan Ulusal Geçiş Konseyine büyük iş düşmektedir. Libyalının şu anki önceliği iç savaşın bitmesi, kanunların tekrar inşa edilip güvenebilecekleri hukuksal alt yapının vakit kaybetmeden devreye sokulmasıdır. Bu çerçevede parlamenter sisteme geçiş için anayasal altyapının hazırlanışı olacaktır. Yeni sistemin kaynakların paylaşımı konusundaki yaklaşımı da aslından bundan sonraki tarihlerde Libya’da istikrar mı yoksa yeniden iç savaş mı sorularının yanıtı olacaktır. Çünkü ne kadar güçlü olursa olsun her şey Batı’nın planladığı gibi gelişmemektedir. Irak örneğinde olduğu gibi. İçsel faktörler, içsel talepler ve bu taleplerin mevcut yönetimlerce ne oranda karşılandığı istikrarın veya istikrarsızlığın belirleyicisi olacaktır.

Kaynaklar ve Dipnotlar

1. Libya Savaşı Uluslararası Müdahale ve Türkiye, Orsam Rapor No: 38 2011 http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011325_orsam.libya.2.pdf
2. Arap yarımadasında güçlenen Batı karşıtı rüzgar çeşitli ülkelerde etkisi göstermiştir. 1968’de Irak’ta “Baas” iktidarı almıştır. 1962’de Cezayir Fransa’ya karşı bağımsızlık savaşını kazanmıştır. 1970’de Libya, Irak ve Cezayir hükümetleri Batılı petrol şirketlerine karşı ortak mücadele etmişlerdir.
3. Kaddafi, petrol üretimini 1970’de kamulaştırmaya ilk Occidental şirketiyle başlamıştır. Daha sonra Kaddafi İran’ın Abu Musa ve Tumb’u işgalini bahane ederek İngiliz BP şirketini kamulaştırmıştır.
4. Libya İç Savaşı: Kabileler Arası İktidar Mücadelesi, Orsam Rapor No: 27 2011 http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011103_veysel.ayhan.pdf
5. Libya’da 2011 yılında Kaddafi’ye karşı ayaklanmada muhaliflerin günden güne güçlenmesinin bir sebebi de ekonomik durumundan rahatsız olan grupların desteğidir. Eğer Kaddafi , 2008 yılındaki bu reformu yapabilseydi, muhaliflerinin işi (Batı’nın yoğun desteğine rağmen) hiç de kolay olmazdı

kanaatindeyim. Biraz daha açarsak Avrupa ile ilişkileri düzeltmiş bir Libya, ABD ile diplomatik ilişkileri tekrar başlatan bir Libya, Afrika Birliği'nin dönemsel liderliğini yapan bir Libya, petrol gelirini halka dağıtmak için çalışmalar yapan bir Libya. Hatta Afrika Birliği ile Çin, Rusya gibi ülkelerle işbirliğini artırarak IMF'ye alternatif bir Arap Fon Kurumu'nu kurmaya, Afrika'daki fakir ülkelere buradan kredi ve hibe vermeye hazırlanan bir Libya. Yani içsel faktörlerin Devrim'i pek desteklediğini söylemek zor. Sadece şunu vurgulamakta fayda var 1996 yılında Trablus'taki 1200 mahkumun öldürülmesi üzerine Bingazi'de her Cumartesi muhalefet toplanıp protesto gösterileri yapmıştır. 2011 Şubat ayında insan hakları savunucusu Avukat Fethi Terbil'in tutuklanması protesto gösterilerini arttırmış 17 Şubat öfke günü ilan edilmiş Kaddafi yönetimi isyanları sert bir şekilde bastırıp Afrikalı paralı askerleri kendi halkına karşı kullanınca kabilelerden de muhaliflere destekler artmaya başlamıştır

6- Eda Berkbayrak DHA Milano, İtalyan Ekonomisinde Libya Yarası, 22.02.2011, <http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?tarih=12.10.2011&Newsid=143916&Categoryid=5>

iletisim@politikadergisi.com

Yorumlar

Makaleler

İçeriği Yazan: Kaya Demir(Doğrulanmamış) Zaman: Per, 10/11/2011 - 14:33

Şahap Güven'in diğer makaleleri

1- Yunanistan Finansal Krizi www.ekodialog.com da yayınlanmıştır.Linki <http://www.ekodialog.com/Makaleler/yunanistan-finansal-krizi.html> [12]

2- ABD ve Avrupa Krizleri www.makalemarketi.com [13] da yayınlanmıştır. <http://www.makalemarketi.com/toplum-ve-haberler/ekonomi/2318-son-20-yili...> [14]
İlgilenenler yukarıdaki linklerden makaleleri okuyabilir.

bu ne bir biçim makale?

İçeriği Yazan: Okur(Doğrulanmamış) Zaman: Per, 27/12/2012 - 08:06

bu ne bir biçim makale? olayları tarafsız olarak aratırmak lazım. Bu makalenin yazarları galiba global güçlere karşı giden Kaddafi, AhmedNejatları tanımıyor veya tanımak istemiyorlar...

Bilgiler

İçeriği Yazan: Mehmet Akyıldız(Doğrulanmamış) Zaman: Per, 31/01/2013 - 15:39

Merhaba Hocam bilgiler için çok teşekkürler, bu yazıdan sonra Libya uzmanı oldum diyebilirim. Libyanın tarihini, etnik yapısını ve aslında ileride olabilecekleri çok iyi analiz etmişsiniz. Emeğinize sağlık

Libyanın geleceği

İçeriği Yazan: Hasan Okur(Doğrulanmamış) Zaman: Per, 31/01/2013 - 15:43

Libya'da Kaddafi devrilince demokrasi geldi diyenler umarım bugünlerini görüyordur Libyanın. ABD kendi bileğinin yetmediği Kaddafiyi Libyanın kendi halkına devretti. Ganimetten az pay alan aşiretleri kullandı. Yazınızla ilgili şunu söyleyebilirim. Objektif olmuştunuz, kronolojik olarak bütün gelişmeleri mükemmel sıralamışsınız. Kendi yorumunuzu hiç katmayarak tamamen bilimsel gerçeklere sadık kalmışsınız. Bize de teşekkür etmek düşünüyor. Saygılar

- [Dış Siyasa](#) [15]

Kaynak URL (20/05/2024 - 12:11 tarihinde yazdırıldı):

<https://www.politikadergisi.com/okur-makale/son-yillarin-ekonomik-gelistmeleri-parelelinde-libya-analizi>

Bağlantılar:

- [1] <https://www.politikadergisi.com/pd-uye/sahapguven>
- [2] <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html>
- [3] <http://www.gazprom.com/production/projects/deposits/libya/>
- [4] <http://www.nytimes.com/2008/07/10/business/worldbusiness/10iht-gazprom.1.14376195.html>
- [5] <http://www.ntvmsnbc.com/id/25186453/>
- [6] <http://www.tekfeninsaat.com/TR/haber/article2.html>
- [7] <http://www.sde.org.tr/kose-yazilari/816/fransanin-libya-aski-mi-rol-paylasimi-mi.aspx>
- [8] <http://haber.mynet.com/kaddafi-yolun-sonuna-geldi-588364-dunya/>
- [9] <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18617863.asp>
- [10] <http://www.ibtimes.com/articles/235593/20111021/libya-oil-gazprom-russia-gaddafi-qaddafi-noc.htm>
- [11] <http://news.sky.com/home/business/article/16055574>
- [12] <http://www.ekodialog.com/Makaleler/yunanistan-finansal-krizi.html>
- [13] <http://www.makalemarketi.com>
- [14] <http://www.makalemarketi.com/toplum-ve-haberler/ekonomi/2318-son-20-yilin-ekonomi-politikolari-isiginda-avrupa-ve-abd-krizleri.html>
- [15] <https://www.politikadergisi.com/category/icerik-kategorileri/dis-siyasa>